ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿಯ ಪ್ರಾಗೈತಿಹಾಸಿಕ ಪುರಾತತ್ವ ಅವಶೇಷಗಳು ಮತ್ತು ಐತಿಹ್ಯ: ಒಂದು ವಿವೇಚನೆ

ಡಾ|| ಅ. ಸುಂದರ

ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರವು ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೊಳಕಾಲ್ಮೂರು ತಾಲೂಕಿನ ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ. ೧೮೯೨ರಲ್ಲಿ ಬಿ. ಎಲ್. ರೈಸ್ ಮತ್ತು ಅವರ ಸಹೋದ್ಯೋಗಿಗಳು ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇಲ್ಲಿಗೆ ಸುಮಾರು ೫ ಕಿ. ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿಯ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಮತ್ತು ಸಿದ್ದಾಪುರದಲ್ಲಿ ಮೌರ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಶೋಕ (ಸು.ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨೭೩-೨೩೨)ನ ಒಂದು ಮತ್ತು ಎರಡನೇ ಬಂಡೆಗಲ್ಲು ಚಿಕ್ಕ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿದರು. ಇವರು ೧೯೦೩ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಿದ 'ಎಪಿಗ್ರಾಫಿಯಾ ಕರ್ನಾಟಿಕ' ೧೧ನೇ ಸಂಪುಟದಲ್ಲಿ ಇವುಗಳನ್ನು ಸಂಪಾದಿಸಿದ್ದಾರೆ.

೧೯೩೦ರಲ್ಲಿ ಎಂ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣ ಅವರು ಇಲ್ಲಿಯ 'ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ' ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದಂಚಿನಲ್ಲಿ ಗಣೇಶ ದೇವರ ಗುಡಿ ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿರುವ ಜಟಿಂಗ ರಾಮೇಶ್ವರ, ಗಣಪತಿ, ಪಂಪಾಪತೀ, ವೀರಭದ್ರ, ಜನಾರ್ಧನ, ಸೂರ್ಯ, ಜಂಬುಕೇಶ್ವರ, ಅರ್ಕೇಶ್ವರ, ಚಂಡಿಕೇಶ್ವರ ದೇವರ ಗುಡಿಗಳನ್ನೂ ದೀಪಸ್ತಂಭ, ಮಹಾದ್ವಾರ ಮತ್ತು ಕೆಲವು ಶಿಲಾಶಾಸನಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಸ್ಮಾರಕಗಳನ್ನೂ ಪರಿಶೀಲಿಸಿ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ವರದಿ[1] ಮಾಡಿದ್ದಾರೆ. ೧೯೭೮ರಲ್ಲಿ ನಾನು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಪುರಾತತ್ವ ಶೋಧನೆಯನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ, ಬೆಟ್ಟದ ಬುಡದಂಚಿನಲ್ಲಿಯ ಗಣೇಶ ದೇವರ ಗುಡಿಯ ಅನತಿ ದೂರದಲ್ಲಿ ಬಾಗಿ ನಿಂತ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಒಂದು ಪ್ರಾಣಿ(ಜಿಂಕೆ?)ಯ ರೇಖಾಚಿತ್ರವು ಮತ್ತು ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಶಾಸನದ ಹತ್ತಿರ ಒಂದು ಜನ ವಾಸ್ತವ್ಯದ ಪ್ರಾಚೀನ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ-ಇತಿಹಾಸ ಆರಂಭಕಾಲದ ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆ ಅವಶೇಷಗಳು ಗೋಚರ ವಾದವು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯ ಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಮೂರ್ತಿಗಳನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಿದೆ. ಪ್ರಸ್ತುತ ಲೇಖನದಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಪ್ರಾಚೀನ ನೆಲೆಯ ಮತ್ತು ಸ್ಥಳೀಯ ಐತಿಹ್ಯದ ಕೆಲವು ಮುಖ್ಯಾಂಶ ಗಳನ್ನು ವಿವೇಚಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸದ ನೆಲೆ ಮತ್ತು ಐತಿಹ್ಯ : ಈ ಸ್ಥಳನಾಮದ ಐತಿಹ್ಯದಂತೆ, ರಾಮಾಯಣದ ಜಟಾಯು ಸೀತಾದೇವಿಯನ್ನು ಕದ್ದೊಯ್ಯುತ್ತಿದ್ದ ಲಂಕಾಧಿಪತಿ ರಾವಣನನ್ನು ಇಲ್ಲಿ ಎದುರಿಸಿ ಮಡಿದನು. ದೊಡ್ಡ ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರ ದೇವಾಲಯದ ಹತ್ತಿರ ದೋಣಿಯಾಕಾರದ ಒಂದು ತಗ್ಗು ಇದೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ಜಟಾಯುವಿಗೆ ಅಗ್ನಿಸಂಸ್ಕಾರ ಮಾಡಲಾಯಿತೆಂದು

1 ಪ್ರಾಚ್ಯವಸ್ತು ಮತ್ತು ಸಂಗ್ರಹಾಲಯ ನಿರ್ದೇಶನಾಲಯದ ೧೯೩೦ರ ವಾರ್ಷಿಕ ವರದಿ, ೧೯೩೨ ಮೈಸೂರು, ೨೭-೩೦.

2 ಅ. ಸುಂದರ, "ಚಿತ್ರದುರ್ಗ ಪರಿಸರ : ಇತ್ತೀಚಿನ ಪುರಾತತ್ವ ಶೋಧನೆಗಳು", ಮಾನವಿಕ ಭಾರತಿ, ಸಂಪುಟ ೨, ಸಂಚಿಕೆ ೧, ೧೯೭೮, ೧-೧೫.

ಪ್ರತೀತಿ. ಇಲ್ಲಿ ಒಂದು ನೈಸರ್ಗಿಕ ದೋಣೆಯಿದೆ. ಪಕ್ಕದಲ್ಲಿ ಸೀತಾದೇವಿಯ ಪಾದಗಳೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಎರಡು ಪಾದಗಳ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ರಾವಣನೊಡನೆ ಜಟಾಯು ಹೋರಾಡುತ್ತಿದ್ದಾಗ ಸೀತೆಯು ಅಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಳಂತೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಈ ದೋಣೆಗೆ ಸೀತಮ್ಮನ ಹೊಳೆ (ದೊಣೆ) ಯೆಂದು ಹೆಸರು. ಈ ದೇವಾಲಯದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ನೀರಿನ ಕೊಳವುಳ್ಳ ಒಂದು ಗವಿಯಿದೆ. ಈ ಕೊಳಕ್ಕೆ 'ಏಕಾಂತತೀರ್ಥ' ಎಂದು ಹೆಸರು. ಸೀತೆಯನ್ನು ಅರಸುತ್ತ ಬಂದ ರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಇಲ್ಲಿಯೇ ಇದ್ದರಂತೆ. ಹೀಗೆ ಈ ಐತಿಹ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ ಇದು ರಾಮಾಯಣದ ಒಂದು ಮುಖ್ಯ ಘಟನೆಯ ಸ್ಥಳ. ಆದ್ದರಿಂದ ಎಂ.ಎಚ್. ಕೃಷ್ಣ ಅವರು, "ಜಟಾಯುವಿನಂಥ ಪಕ್ಷಿಗಳು ಈ ಬೆಟ್ಟದ ಮೇಲೆ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸದ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸಿದ್ದರೆ ಅವುಗಳ ವಾಸಕ್ಕೆ ಅತ್ಯಂತ ಸಾಧ್ಯವಾಗಿರುವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಇದು ಒಂದು"[3] ಎಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅಶೋಕ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಶಾಸನವಿದ್ದು, ಅದರ ಹತ್ತಿರ ಕೃಷ್ಣರವರು ಮೌರ್ಯ ಕಾಲದ ಯಾವುದೇ ನಿರ್ಮಿತಿಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆ ಅವಶೇಷಗಳಿರುವುದನ್ನು ಗುರುತಿಸಿ ಅವುಗಳು ನೊಳಂಬ-ವಿಜಯನಗರ ಕಾಲದ್ದೆಂದು[4] ಅಭಿಪ್ರಾಯಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದಂತೆ, ನನ್ನ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣರವರು ೧೯೩೦ರಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನದ ಹತ್ತಿರ ನಡೆಸಿದ ಪೂರ್ವ ಸಿದ್ಧತೆಯ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ, ಅನಂತರ ೧೯೪೦ರಲ್ಲಿ ವ್ಯವಸ್ಥಿತ ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ[5] ೧೯೪೭ರಲ್ಲಿ ಸರ್ ಮಾರ್ಟಿಮರ್ ವ್ಹೀಲರ್ ಕೈಕೊಂಡ ಕ್ರಮಬದ್ಧ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ[6] ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ, ಕಬ್ಬಿಣಯುಗದ ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾ ಮತ್ತು ಇತಿಹಾಸ ಆರಂಭ ಕಾಲದ ಅನುಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಶೋಧವಾದ ಜನವಸತಿಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅವಶೇಷಗಳಂತೆ ಮಣ್ಣಿನ ಪಾತ್ರೆಗಳ ಚೂರುಗಳು ಕೂಡ ದೊರಕಿದವು. ಬಂಡೆಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲಿರುವ ಲೋಹದ ಚಾಣದಿಂದ ಮೂಡಿಸಿದ ಪ್ರಾಣಿಯ ರೇಖಾಚಿತ್ರವು ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಾಲದ್ದಾಗಿರಬಹುದು. ವ್ಹೀಲರವರ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ನಯವಾದ ಹೊಳಪಿನ ಕಲ್ಲಿನ ಕೊಡಲಿಯನ್ನು ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸಂಸ್ಕೃತಿ (Polished stone-axe culture) ಅಂದರೆ ಸುಧಾರಿಸಿದ ನೂತನಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರಯುಗ (Advanced Neolithic culture in chailcolithlic stage) ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕುರುಹುಗಳಲ್ಲಿ ತಾಮ್ರದ ಉಳಿಯೂ ದೊರೆತಿದೆ. ಲೋಹದ ಇಂಥ ಉಪಕರಣದಿಂದ ಚಿತ್ರವನ್ನು ಮೂಡಿಸಿರಬೇಕು. ಇದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಮಸ್ಕಿ, ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ಇಲ್ಲಿಯೂ ಕೂಡ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ (ಕ್ರಿ.ಪೂ.ಸು. ೨೦೦೦-೮೦೦) ದಿಂದಲೂ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಜನವಾಸ್ತವ್ಯವಿದ್ದಿತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಜಟಾಯುವಿನ ಕಥೆಯ ಘಟನೆಯ ಮೂಲ ಇಲ್ಲವೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಜನರ ಮೌರ್ಯಕಾಲಪೂರ್ವದ ಪ್ರಾಗಿತಿಹಾಸ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿದ್ದಿರಬಹುದೇನೊ ಎಂಬ ಕುತೂಹಲ ವಿಚಾರಕ್ಕೆ ಎಡೆಮಾಡಿ ಕೊಡುತ್ತದೆ.

ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳು ಮತ್ತು ನೆಲೆಗಳು :

ಮೌರ್ಯರ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯು ಆ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಒಂದು ಪ್ರಾಂತವಾದ ಸುವರ್ಣಗಿರಿಯ ಆಡಳಿತ ಕೇಂದ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಒಂದಾಗಿತ್ತು. ಏಕೆಂದರೆ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ 'ಮಹಾಮಾತ್ರರು' ಇಲ್ಲಿ ಇದ್ದು ಈ ಭಾಗವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಇದರ ಆಗಿನ ಹೆಸರು 'ಇಸಿಲಾ'. ಇದರಂತೆಯೇ ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರದಲ್ಲೂ ಶಾಸನದ ಹತ್ತಿರ ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಜನವಸತಿ ಇತ್ತು.

ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರದ ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಸುಮಾರು ೧೦೦-೧೨೦ ಕಿ.ಮೀ. ದೂರದಲ್ಲಿ ೧೯೭೭ರಲ್ಲಿ ಶೋಧವಾದ ನಿಟ್ಟೂರು ಮತ್ತು ಉದೆಗೊಳಂದಲ್ಲಿಯ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳ ಹತ್ತಿರವೂ ನಮ್ಮ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳು ದೊರೆತವು.

---

3 ೧೯೩೦ರ ವಾರ್ಷಿಕ ವರದಿ, ಪು. ೩೦

4 ಅದೇ

5 ೧೯೪೦ನೇ ವಾರ್ಷಿಕ ವರದಿ, ಪು. ೬೩-೭೪, ಮತ್ತು ೧೯೪೭ನೇ ವಾರ್ಷಿಕ ವರದಿ, ಪು. ೧೦೦-೧೦೯

6 ಏನ್ಸಿಯೆಂಟ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಸಂಪುಟ ೪ ಪು. ೧೯೮-೨೬೯

ನಿಟ್ಟೂರಿನಲ್ಲಿ ಈ ಶಾಸನದ ಹತ್ತಿರ ಸ್ಥಳೀಕರು ಅಗೆದ ಒಂದು ಗುಂಡಿಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಕಬ್ಬಿಣಯುಗದ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆಗಳುಳ್ಳ ಒಂದು ಶವ ಗುಣಿಯ ಅರ್ಧ ಭಾಗವು ಕಾಣುತ್ತಿತ್ತು. ಆದ್ದರಿಂದ ಮಸ್ಕಿಯಲ್ಲಿ ಮೌರ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ "ದೇವಾನಂಪಿಯ ಪಿಯದಸಿ" (ದೇವಾನಾಂ ಪ್ರಿಯ ಪ್ರಿಯದರ್ಶಿ)ಯ 'ಅಸೋಕ' (ಅಶೋಕ) ಎಂಬ ವೈಯುಕ್ತಿಕ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಬಂಡೆ ಶಾಸನದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿಯೇ ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರಯುಗ-ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾ-ಇತಿಹಾಸ ಆರಂಭಕಾಲದ ಸಂಸ್ಕೃತಿಗಳ ಅವಶೇಷಗಳುಳ್ಳ ನೆಲೆಯಿರುವುದು ಈಗಾಗಲೆ ಸಾಮಾನ್ಯ ವಾಗಿ ತಿಳಿದ ವಿಷಯ. ಕೊಪ್ಪಳದಲ್ಲಿಯ ಈ ಚಕ್ರ ವರ್ತಿಯ ಬಂಡೆಗಲ್ಲು ಶಾಸನಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಆರಂಭ ಕಾಲದ ಒಂದು ಜನ ವಾಸ್ತವ್ಯದ ನೆಲೆ, ಅನತಿ ದೂರದಲ್ಲಿಯೇ ಕಬ್ಬಿಣಯುಗದ ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾ ಗೋರಿ ಗಳು (ಕಂಡಿ ಕೋಣೆ ಗೋರಿಗಳು) ಇರುವುದು ತಿಳಿದ ವಿಷಯವೆ. ಸುಮಾರು ೧೯೭೪-೭೫ರಲ್ಲಿ ನನ್ನ ಅನ್ವೇಷಣೆಯಲ್ಲಿ ಇತಿಹಾಸ ಆರಂಭ ಕಾಲದ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಈ ಕಾಲದ ಒಂದು ಭಗ್ನ ಶಿಲಾ (**Sedimentry lime stone**) ಮೂರ್ತಿಯು ಮತ್ತು ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಮೃತ್ಪಾತ್ರೆ ಚೂರುಗಳು ಕಲ್ಲಿನ ಉಜ್ಜಿದ ನಯ ಕೊಡಲಿ ಗಳು ದೊರೆತವು. ೧೯೮೯ರಲ್ಲಿ ಸುಮಾರು ೧-೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಅನೇಕ ಬೌದ್ಧ ಶಿಲ್ಪಗಳು, ಶಾಸನಗಳು, ಸ್ತೂಪಾವಶೇಷಗಳು, ಇಟ್ಟಿಗೆ ಕೋಟೆ ಕಟ್ಟಡಗಳುಳ್ಳ ಅತಿ ಮಹತ್ವದ ವಿಶಾಲವಾದ ಜನವಾಸ್ತವ್ಯದ ನೆಲೆಯುಳ್ಳ ಸನ್ನತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ೧೨ನೇ ಮತ್ತು ೧೪ನೇ ಪ್ರಧಾನ ಮತ್ತು ಎರಡು ಬಿಡಿ ಶಾಸನ ಗಳು[7] ಶೋಧವಾದವು. ಈ ಪ್ರಕಾರದ ಶಾಸನಗಳು ಶೋಧವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದಲ್ಲಿ ಇದೇ ಮೊದಲು. ಈ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಇದಕ್ಕೂ ಹಿಂದಿನ ಮಧ್ಯ ಹಳೆ ಶಿಲಾಯುಗದ (ಸು. ೭೦,೦೦೦-೪೦,೦೦೦ ವರ್ಷಗಳಷ್ಟು ಹಿಂದಿನ) ಮಧ್ಯೆ ಹಳೆಶಿಲಾಯುಗದ ಕಲ್ಲಿನ ಚಕ್ಕೆ ಉಪಕರಣಗಳು[8] ಶೋಧವಾಗಿವೆ

ಇಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಒಂದು ಅಂಶವಿದೆ. ಸುಮಾರು ೧೯೫೭ ರಿಂದ ಉತ್ತರ ಕರ್ನಾಟಕದಲ್ಲಿಯ ಭೀಮಾ, ಕೃಷ್ಣಾ, ಮಲಪ್ರಭಾ, ಘಟಪ್ರಭಾ ಮತ್ತು ತುಂಗಭದ್ರಾ ಮತ್ತು ಇವುಗಳ ಉಪನದಿಗಳ ಬಯಲು ಗಳಲ್ಲಿ ಮೇಲೆ ವಿವೇಚಿಸಿದ ನೆಲೆಗಳಂಥ ನೂತನ (ಇಲ್ಲವೆ ಶಿಲಾ ತಾಮ್ರಯುಗದ)-ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾ-ಇತಿಹಾಸ ಆರಂಭಕಾಲದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅವಶೇಷಗಳುಳ್ಳ ನೂರಾರು ಜನವಾಸ್ತವ್ಯದ ನೆಲೆಗಳು[9] ಶೋಧವಾಗಿವೆ. ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದಿಂದ ನಿರಂತರವಾಗಿ ಜನವಸತಿಯುಳ್ಳ ಇಂಥ ಕೆಲವು ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಶಾಸನಗಳಿವೆ. ಬಹುಶಃ ಈ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿಯ ಜನರು ಪ್ರಬಲ ವರ್ಗದವರಾಗಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಮತ್ತು ಈ ನೆಲೆಗಳು ನಮಗೆ ಈಗ ತಿಳಿದಮಟ್ಟಿಗೆ ಈ ಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ (ದಕ್ಷಿಣ) ಗಡಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಗಡಿ ನಿಯಂತ್ರಣಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಈ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ತನ್ನ ಮಹಾಮಾತ್ರರನ್ನು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ನಿಯಮಿಸಿದನೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ.

ಸನ್ನತಿಯ ೨ನೇ ಬಿಡಿ ಶಾಸನವಿರುವುದು ಈ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವದ್ದು ಮತ್ತು ಅರ್ಥಗರ್ಭಿತ. ಇದರಲ್ಲಿಯ ಮೂರು ಅಂಶಗಳು ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ ಗಮನಾರ್ಹ : (೧) ಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಕ್ಷಮ್ಯವಾದುದನ್ನು ಮಾತ್ರ ಕ್ಷಮಿಸುವನೆಂಬ ಗಂಭೀರ ಪರೋಕ್ಷ ಎಚ್ಚರಿಕೆ ; (೨) ಇವನು ಪ್ರಜೆಗಳಿಗೆ (ಇಲ್ಲಿ ಗಡಿಯ ಜನರಿಗೆ) ತಂದೆಯ ಹಾಗೆ ಮತ್ತು ಅವರು ಅವನ ಮಕ್ಕಳಂತೆ ಎಂಬ ಜನರಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಮತ್ತು ಗೌರವವನ್ನು ಹುರಿದುಂಬಿಸುವ ಆಶ್ವಾಸನೆ, ಮತ್ತು (೩) 'ಗಡಿ

7 ಕೆ.ವಿ. ರಮೇಶ, "ದಿ ಅಶೋಕನ್ ಇನಸ್ಕ್ರಿಪ್ಷನ್ಸ್ ಅ್ಯಟ್ ಸನ್ನತಿ", ದಿ ಇಂಡಿಯನ್ ಹಿಸ್ಟಾರಿಕಲ್ ರಿವ್ಯೂ, ಸಂ. ೧೪, ಸಂಖ್ಯೆ ೧-೨, ೧೯೯೦ ದೆಹಲಿ, ಪು. ೩೬-೪೨.

8 ಅ. ಸುಂದರ '(ಎಕ್ಸ್‌ಕವೇಶನ್ಸ್ ಅ್ಯಟ್ ಸನ್ನತಿ ೧೯೮೬-೮೭' ಪುರಾತತ್ವ, ಸಂ. ೧೭, ಇಂಡಿಯನ್ ಆರ್ಕಿಲಾಜಿಕಲ್ ಸೊಸೈಟಿ, ಡೆಲ್ಲಿ ೧೯೮೬-೧೯೮೭ ಪು. ೨೨-೨೫.

9 ಅ. ಸುಂದರ 'ಪ್ರೋಟೊ ಹಿಸ್ಟಾರಿಕ್ ಸೈಟ್ ಇನ್ ಬಿಜಾಪುರ ಡಿಸ್ಟ್ರಿಕ್ಟ್', ಜರ್ನಲ್ ಆಫ್ ಕರ್ನಾಟಕ ಯೂನಿವರ್ಸಿಟಿ (ಸೋಷಿಯಲ್ ಸೈನ್ಸ್), ಸಂ. ೪, ೧೯೬೮, ಧಾರವಾಡ, ಪು. ೧-೨೩.

ಜನರಲ್ಲಿ' ವಿಶ್ವಾಸವನ್ನು ತುಂಬಲು ಅವರಿಗೆ ಅವರು ನಡೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕಾದ ರೀತಿ ನೀತಿಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ತನ್ನ ಆಶ್ವಾಸನೆಗಳನ್ನು ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಮಹಾಮಾತ್ರರು ಘೋಷಿಸುವ ಸಲುವಾಗಿ ಈ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಬರೆಸಿದುದು. ಇದೇ ತರಹದ ಎರಡು ಬಿಡಿ ಶಾಸನಗಳು ಮೊದಲು ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದುದು ಕಳಿಂಗದಲ್ಲಿಯ ಭೌಲಿಯಲ್ಲಿ. ಈ ಶಾಸನಗಳುಳ್ಳ ಸನ್ನತಿಯು ಎರಡನೇ ಸ್ಥಳವಾಗಿದೆ. ಅಶೋಕನು ಬಲಾಢ್ಯ ಕಳಿಂಗವನ್ನು ಗೆದ್ದನಂತರ ಅಲ್ಲಿಯ ಸ್ವಾಭಿಮಾನಿ ಜನರಲ್ಲಿ ಗೆದ್ದ ಶತ್ರು ರಾಜನಲ್ಲಿ ವಿಶ್ವಾಸ ಮೂಡಿಸಲು ಇಂಥ ಶಾಸನವನ್ನು ಹೊರಡಿಸಿದನು. ಇದರಂತೆಯೇ, ಸನ್ನತಿ-ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಪ್ರದೇಶವನ್ನೂ ಅಶೋಕನೆ ಗೆದ್ದ ತನ್ನ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಂಡಿದ್ದರಿಂದಲೋ ಏನೋ ಈ ಪ್ರದೇಶದ ಜನರಿಗೂ ತನ್ನ ಪರಿಚಯ ಮಾಡಿಕೊಡುವ ಸಲುವಾಗಿಯೋ ಎಂಬಂತೆ ತನ್ನ ವೈಯಕ್ತಿಕ ಹೆಸರು ಪದೇ ಪದೇ ಬರುವಂತೆಯೂ ಹೊಸದಾಗಿ ತನ್ನ ಪ್ರಜೆಗಳಾದ ಜನರಿಗೆ ಕಳಿಂಗದ ಜನರಿಗೆ ಹೇಳಿದಂತೆ ಮೇಲಿನ ಮೂರು ಅಂಶಗಳುಳ್ಳ ಇವೆರಡು ಬಿಡಿ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ನಿಯತ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಘೋಷಿಸುವ ಪ್ರಕಟ್ಟೋಸ್ಕರ ಬರೆಯಿಸಿದನೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ಅದ್ದರಿಂದಲೋ ಏನೋ ಜನರಲ್ಲಿ ಧರ್ಮ ಜಾಗೃತಿಯನ್ನುಂಟುಮಾಡಲು ರಾಜ್ಯದಲ್ಲೆಲ್ಲ ತಾನು ಎಷ್ಟು ದಿನಗಳ ತನಕ (೨೫೬ ದಿನಗಳು) ಧರ್ಮಯಾತ್ರೆಯನ್ನು ಮಾಡಿದನೆಂಬುದನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿಕೊಂಡಿದ್ದಾನೆ.

ಮೌರ್ಯಕಾಲ ಪೂರ್ವದ ಜನರು ಮತ್ತು ಜಟಾಯು : ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಅಶೋಕನು ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಗೆದ್ದು ತನ್ನ ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ ಮೊದಲೇ ಬಹುಶಃ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಪ್ರಬಲರಾದ ಜನಾಂಗಗಳಿದ್ದವೆಂಬುದು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಪುಣೆಯ ಹತ್ತಿರ ಇನಾಂಗಾವ್‌ನಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾತಾಮ್ರ ನೆಲೆಯ (ಕ್ರಿ.ಪೂ. ಸು. ೧೭೦೦-೮೦೦) ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಸಾಮಾಜಿಕವಾಗಿ, ಆರ್ಥಿಕವಾಗಿ ಚೆನ್ನಾಗಿ ಬೆಳೆದಂಥ ಹಂತ ಹಂತವಾಗಿ ಸುಧಾರಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಒಂದು ದೊಡ್ಡ ಗ್ರಾಮದಂತೆ[10] ಇಲ್ಲಿಯೂ ಜನವರ್ಗಗಳ ಪ್ರಬಲ ಗ್ರಾಮಗಳಿದ್ದಿರಬೇಕು. ಅಂಥ ಒಂದು ಗ್ರಾಮ ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರ. ಜಟಾಯು ಅಯೋಧ್ಯೆ ರಾಜ ದಶರಥನ ಮೇಲಿನ ಗೌರವದಿಂದ ರಾಮನಿಗೆ ಸಹಾಯ ಮಾಡಲು ಮುಂದಾದನು. ಇವನು ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ರೆಕ್ಕೆಗಳನ್ನು ಧರಿಸುವ ಇಲ್ಲವೆ ಬೃಹತ್ ಪಕ್ಷಿಗಳ ಪೂಜಿತರಾದ ಇಲ್ಲವೆ ಲಾಂಛನವುಳ್ಳ ಜನವರ್ಗದ (ಉದಾ: ಇತಿಹಾಸ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಗಿಡುಗವನ್ನು ಲಾಂಛನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ರೋಮನ್ನರು, ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಗರುಡ, ಗಂಡಭೇರುಂಡವನ್ನು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಲಾಂಛನವಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡ ದಖ್ಖನ್ನಿನ ಸೇವುಣರು ಮತ್ತು ಮೈಸೂರು ಅರಸರು) ನಾಯಕನಾಗಿದ್ದು ತನ್ನ ಜನರೊಡನೆ ಈ ಬೆಟ್ಟ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಇದ್ದಿರಬಹುದು. ಆದ್ದರಿಂದ'ಜಟಾಯು' ಎಂದು ಈ ಬೆಟ್ಟಕ್ಕೆ ಹೆಸರು ಬಂದಿರಬಹುದು. ಇಲ್ಲಿ ಜಟಾಯು ಪಕ್ಷಿ ನಾಯಕನ ಕುಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜನರು ಬಂದು ನೆಲೆಸಿರಬಹುದು. ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿಯ ಉತ್ಖನನದಲ್ಲಿ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗದ ಜನರೊಡನೆ ಭಿನ್ನ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯ ಕಬ್ಬಿಣ ಯುಗದ ಬೃಹತ್ ಶಿಲಾಯುಗದ ಜನರು ಸೇರಿ ಸಹಬಾಳ್ವೆ ಮಾಡಿದ ಕುರುಹುಗಳು ದೊರಕಿವೆ. ಜಟಾಯು ಪಕ್ಷಿ ನಾಯಕನ ಸಾಹಸ ಕಥಾನಕ ಪರಂಪರೆಯ ಜನರು ಗೋದಾವರಿ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಬಂದ ಶಿಲಾ-ತಾಮ್ರಯುಗ ಇಲ್ಲವೆ ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿಯವರಾಗಿದ್ದಿರಬಹುದೆಂಬ ಸಂಶಯವೂ ಬರುತ್ತದೆ.

ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿಯ (ಪಕ್ಷಿಯ ?) ಬೃಹತ್ ಕಲ್ಗೋಂಬೆಗಳು : ಕೆಲವೊಂದು ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾ ಸಂಸ್ಕೃತಿ ಕಲ್ಗೋರಿ ನೆಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಲಿನ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಮನುಷ್ಯಾಕಾರ ಬೃಹತ್ ದಪ್ಪ ಕಲ್ಲುಹಲಗೆಯ ಆಕೃತಿ[11]ಗಳನ್ನು ನಿಲ್ಲಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇಂಥ ಆಕೃತಿಗಳು ಐಹೊಳೆ[12]

---

10 ಧವಳಿಕರ್ ದಿ ಫಸ್ಟ್ ಫಾರ್ಮರ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಡೆಕ್ಕನ್, ಪುಣೆ, ೧೯೮೮

11 ಕೆ.ಪಿ. ರಾವ್ : ದಿ ಮೆಗಲಿತ್ಸ್ ಆಫ್ ದಿ ಡೆಕ್ಕನ್, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ ೧೯೮೮

12 ಅ. ಸುಂದರ : ದಿ ಅರ್ಲಿ ಛೇಂಬರ್ ಟೂಂಬ್ಸ್ ಆಫ್ ಸೌತ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಡೆಲ್ಲಿ, ೧೯೭೫

ಹಿರೇಬೆನಕಲ್[13] ಮಡಿಕೇರಿ ಹತ್ತಿರ ರಾಮಸ್ವಾಮಿ[14] ಕಣಿವೆಯಲ್ಲಿವೆ. ಆಂಧ್ರ, ತಮಿಳುನಾಡು ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲೂ ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಇವೆ. ಇವು ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಹಸ್ತಗಳನ್ನು ಕೆಳಗೆ ಬಾಗಿಸಿ ನಿಂತ ಮನುಷ್ಯಾಕಾರದಂತಿವೆ. ಹುಡುಗರು ಆಟದಲ್ಲಿ ಹಕ್ಕಿಯಂತೆ ಹಾರುವುದನ್ನು ತೋರಿಸಲು ಕೈಗಳನ್ನು ಈ ರೀತಿ ಸಹಜವಾಗಿ ಬಿಚ್ಚಿ ಹಿಡಿದು ಓಡಾಡುತ್ತಾರೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇಂಥ ಕಲ್ಲಿನ ಆಕೃತಿಗಳನ್ನು ಬೃಹತ್ ಪಕ್ಷಿಯೆಂದು ಸಾಮಾನ್ಯ ಜನರು ಗುರುತಿಸುತ್ತಾರೆ. ಆದರೆ ಮನುಷ್ಯ ಆಕೃತಿಗಳೆಂದು ಪುರಾತತ್ವ ಶಾಸ್ತ್ರಜ್ಞರು ಸರಿಯಾಗಿ ಗುರುತಿಸಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಬೃಹತ್ ಕಲ್ಲಿನ ಗೊಂಬೆಗಳಲ್ಲಿ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಒಂದು ಅಂಶವಿದೆ. ಉತ್ತರಭಾರತದ ಗಂಗಾ ನದಿ ಬಯಲಿನ ಸಯುರಾಜಪುರ, ಮಧ್ಯಪ್ರದೇಶದ ಗುಂಗೇರಿಯ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ವಿವಿಧ ಅಪೂರ್ವ ತಾಮ್ರದ ಆಕೃತಿಗಳಲ್ಲಿ[15] ಕಾಲುಗಳನ್ನು ಅಗಲಿಸಿ ನಿಂತ ಸಾಂಕೇತಿಕ ಮನುಷ್ಯಾಕಾರದ ಗೊಂಬೆಗಳಂತೆ ಇವುಗಳಿಲ್ಲ. ಬದಲಾಗಿ ಗಿಡುಗ ಮೊದಲಾದ ಪಕ್ಷಿ ಚಿತ್ರಗಳಂತೆ ಪುಕ್ಕದ ಗರಿಗಳನ್ನು ಅಗಲವಾಗಿ ಪಸರಿಸಿದಂತೆ ಕೆಳಭಾಗವು ಇರುತ್ತದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ನಿಜಕ್ಕೂ ಪಕ್ಷಿಯ ಸಂಕೇತವಿರಬಹುದೆ ? ಇಲ್ಲವೆ ಹಾರುವ ಹಕ್ಕಿಯಂತೆ ಮನುಷ್ಯನನ್ನು ತೋರಿಸುವ ಪ್ರಯತ್ನವಿರಬಹುದೆ ಎಂಬ ಪ್ರಶ್ನೆಯೂ ಏಳಬಹುದು. ಜಟಿಂಗ ರಾಮೇಶ್ವರದ ಸುಮಾರು ೧೦೦-೧೨೦ ಕಿ.ಮೀ. ಉತ್ತರಕ್ಕಿರುವ ಹಿರೆಬೆನಕಲ್ (ಗಂಗಾವತಿ ತಾಲ್ಲೂಕು ರಾಯಚೂರು ಜಿಲ್ಲೆ)ನ ಬೃಹತ್‌ಶಿಲಾ ಕಲ್ಗೋರಿಗಳ ನೆಲೆಯಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಒಂದು ಬೃಹತ್ ಆಕೃತಿಯಿರುವುದು ಗಮನಾರ್ಹ. ಇದರಲ್ಲಿ ತೋಳುಗಳನ್ನು ಅಡ್ಡಲಾಗಿ ಹಿಡಿದು ಕೈಗಳನ್ನು ಮೇಲಕ್ಕೆತ್ತಿ, ಹಸ್ತವನ್ನು ಹೊರಬಾಗಿಸಿದ ಹಾಗೆ ರೂಪವಿದೆ.

ವಿವೇಚನೆ : ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಸಂಗನಕಲ್ಲು[16] ಮಸ್ಕಿ[17] ತೆಕ್ಕಲಕೋಟೆ[18] ಮೊದಲಾದ ನೆಲೆಗಳ ಸಣ್ಣ ಪ್ರಮಾಣದ ಲಂಬ ಉತ್ಖನನಗಳಿಂದ ಕಂಡುಬಂದ ಜನಜೀವನವು ತೀರ ಸಾಧಾರಣ ಮತ್ತು ಸಾಮಾನ್ಯ. ರಾಮಾಯಣ ಮಹಾಕಾವ್ಯಕ್ಕೆ ವಸ್ತುವಾದ ಪ್ರಾಚೀನ ಐತಿಹ್ಯಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿಗಳು ಸಾಮಾಜಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಉದಾತ್ತವಾಗಿದ್ದು ಒಂದು ಉತ್ತಮವರ್ಗದ ಸಮಾಜವನ್ನು ಬಿಂಬಿಸುತ್ತವೆ. ಆದ್ದರಿಂದ ತೋರುಗಾಣಿಕೆಗೆ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶದ ಭಿನ್ನ ಆಕರಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯಬಹುದಾದ ಸಾಮಾಜಿಕ ಚಿತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಹೊಂದಾಣಿಕೆ ಕಾಣಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಇಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಗಮನಿಸಬೇಕು. ಪ್ರಾಕ್ತನ ಆಕರಗಳಿಂದ; ವಿಶೇಷವಾಗಿ ಒಂದು ಸಮಾಜದ ನಿತ್ಯ ಜೀವನಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪ ತಿಳಿಯುತ್ತದೆ. ಐತಿಹ್ಯ ಕಥೆ ಆಕರಗಳಿಂದ ನೈತಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಿಳಿಯಲು ಸಾಧ್ಯ. ಆದ್ದರಿಂದ ಇವು ಒಂದಕ್ಕೊಂದು ಪೂರಕವೇ ಹೊರತು ವಿರೋಧಾಭಾಸವಲ್ಲ. ಆದರೆ ಈ ಸಾಮಾನ್ಯ ಜೀವನಕ್ರಮವುಳ್ಳ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಉತ್ತಮ

---

13 ಡಾ॥ ಋ.ಮ. ಷಡಕ್ಷರಯ್ಯನವರು ಕೊಟ್ಟ ಮಾಹಿತಿ.

14 ಕೆ.ಪಿ. ಪೂಣಚ್ಚರವರು ಕೊಟ್ಟ ಮಾಹಿತಿ.

15 ಏನ್ಷಿಯೆಂಟ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಸಂಪುಟ ೯, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ, ೯೧-೯೩ ಮತ್ತು ಎಚ್.ಡಿ. ಸಾಂಕಳಿಯಾ : ದಿ ಪ್ರಿ ಹಿಸ್ಟ್ರಿ ಆ್ಯಂಡ್ ಪ್ರೋಟೊ ಹಿಸ್ಟ್ರಿ ಆಫ್ ಇಂಡಿಯಾ ಆ್ಯಂಡ್ ಪಾಕಿಸ್ತಾನ, ಪುಣೆ ೧೯೭೪, ಪು. ೨೬೨ 'ಮನುಷ್ಯಾಕೃತಿ'ಯ ತಾಮ್ರದ ಗೊಂಬೆಯನ್ನು ಹಾರುವ ಹಕ್ಕಿಯನ್ನು ಹೊಡೆದುರುಳಿಸಲು ಈ ತಾಮ್ರದ ವಸ್ತುಗಳನ್ನು ಬಳಸುತ್ತಿದ್ದ ಜನರು **(Copper Hoard people)** ಉಪಯೋಗಿಸುತ್ತಿದ್ದರೆಂದು ಡಿ.ಪಿ. ಅಗ್ರವಾಲರವರು ದಿ ಕಾಪರ್-ಬ್ರಾಂಜ್ ಏಜ್ ಇನ್ ಇಂಡಿಯಾ, ನ್ಯೂ ಡೆಲ್ಲಿ ೧೯೭೧) . ಅಭಿಪ್ರಾಯ ಪಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ಸಾಂಕಳಿಯಾ ಅವರು (ಅದೇ, ಪು. ೩೯೮) ಇದನ್ನು ಒಪ್ಪುವುದಿಲ್ಲ.

16 ಬಿ. ಸುಬ್ಬರಾವ್ : ದಿ ಸ್ಟೋನ್ ಏಜ್ ಕಲ್ಚರ್ ಆಫ್ ಬಳ್ಳಾರಿ, ಪುಣೆ, ೧೯೪೮ : ಎಂ.ಎಸ್. ನಾಗರಾಜರಾವ್ ಮತ್ತು ಜಡ್.ಎ. ಅನ್ಸಾರಿ ದಿ ಎಕ್ಸ್‌ಕವೇಶನ್ಸ್ ಆ್ಯಟ್ ಸಂಗನಕಲ್ ೧೯೬೪-೬೫, ಪುಣೆ, ೧೯೬೯

17 ಏನ್ಷಿಯೆಂಟ್ ಇಂಡಿಯಾ, ಸಂ. ೧೩, ೪-೧೪೧,

18 ಎಂ.ಎಸ್. ನಾಗರಾಜರಾವ್ : ದಿ ಸ್ಟೋನ್ ಏಜ್ ಹಿಲ್ ಡ್ವೆಲರ್ಸ್ ಆಫ್ ತೆಕ್ಕಲಕೋಟೆ, ಪುಣೆ, ೧೯೬೫

ಮೌಲ್ಯಗಳು ಬೆಳೆಯುವ ಅವಕಾಶವಿದ್ದಿತೆ ? ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ ಮತ್ತು ಇತರ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಮಕಾಲೀನ ನೈತಿಕಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಬೋಧಿಸುವ ಅಶೋಕನ ಶಾಸನಗಳಿಲ್ಲದಿದ್ದಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲಿಯ ಉತ್ಖನನಗಳಲ್ಲಿ ತೋರಿಬಂದ ಮೌರ್ಯಕಾಲದ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅವಶೇಷಗಳಿಂದ ತಿಳಿಯುವ ಸಮಾಜದಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಮೌಲ್ಯಗಳು ಅನುಷ್ಠಾನದ ಸಾಧ್ಯತೆ ಬಗ್ಗೆ ಕಲ್ಪನೆಯೆ ಬರಲು ಸಾಧ್ಯವಿರುತ್ತಿರಲಿಲ್ಲ. ಆದ್ದರಿಂದ ಮೌರ್ಯಕಾಲದ ಈ ಸಮಾಜದ ಜನರ ಬಗ್ಗೆ ಸತ್ಯಕ್ಕೆ ದೂರವಾದ ತೀರ ಸಾಮಾನ್ಯ ತಿಳುವಳಿಕೆಯಿರುತ್ತಿತ್ತು.

ಎರಡನೆಯದಾಗಿ, ಇನಾಂಗಾವ ದೈಮಾಬಾದ್ (ಅಹಮ್ಮದ್‌ನಗರ ಜಿಲ್ಲೆ, ಮಹಾರಾಷ್ಟ್ರ)ಗಳಲ್ಲಿಯ ಶಿಲಾ ತಾಮ್ರ ನೆಲೆಗಳ (ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕ್ರಿ.ಪೂ.ಸು. ೧೬೦೦-೮೦೦ ಮತ್ತು ಸು. ೨೨೦೦-೮೦೦) ಉತ್ಖನನಗಳ ಮೂಲಕ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನಗರೀಕರಣದ ಆರಂಭ ಲಕ್ಷಣಗಳು ಆಗಲೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಂಡಿವೆ. ಕೆಲವು ದೊಡ್ಡ ಮನೆಗಳ ಮಾದರಿ ವಿನ್ಯಾಸ, ಕೃಷಿಗೆ ಕಾಲುವೆ ನೀರಿನ ಪೂರೈಕೆ, ಧಾನ್ಯದ ಕಣಜಗಳು, ಲೋಹ ತಂತ್ರಜ್ಞತೆ, ಜನ ನಾಯಕತ್ವ ಮೊದಲಾದವು ಈ ಸಮಾಜವು ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ತಿಳಿದಂತೆ ಸಾಧಾರಣ ಮಟ್ಟದ್ದಾಗಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ತೋರಿಸುತ್ತದೆ. ಉತ್ತರ ಭಾರತ ಪಾಕಿಸ್ತಾನದಲ್ಲಿ ಕ್ರಿ.ಪೂ.ಸು. ೨೫೦೦-೨೦೦೦ ಹರಪ್ಪಾ, ಮೊಹೆಂಜೊದಾರೊ, ಲೋಥಾಲ್, ಕಾಲಿಬಂಗನ್, ದೋಲಾವೀರಾ (ಕಚ್ ಪ್ರದೇಶ)ಗಳಲ್ಲಿ ಆಧ್ಯಾತ್ಮಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನುಳ್ಳ ದೊಡ್ಡ ನಗರಗಳೇ ಇದ್ದವು. ಆದ್ದರಿಂದ ಬ್ರಹ್ಮಗಿರಿ, ಮಸ್ಕಿ ಮೊದಲಾದ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಸುಮಾರು ಕ್ರಿ.ಪೂ. ೨೦೦೦ - ೧೬೦೦ ರಲ್ಲಿ ಇಂಥ ಸುಧಾರಿತ ಗ್ರಾಮಗಳಿದ್ದ ಸಾಧ್ಯತೆಯಿದೆ. ಇವುಗಳು ಮೌರ್ಯಕಾಲದ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಸುಧಾರಿಸಿ ಪ್ರಬಲವಾಗಿರಬೇಕು.

ಮೂರನೆಯದಾಗಿ, ಸೀತೆಯನ್ನರಸುತ್ತಾ ಬಂದ ಶ್ರೀರಾಮ ಲಕ್ಷ್ಮಣರು ಪ್ರಾಣಾಂತಿಕ ಸ್ಥಿತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ ಜಟಾಯುವನ್ನು ನೋಡಿದ್ದ ನಂತರವೆ ಮತ್ತು ಅವನ ಸೂಚನೆಯಂತೆ ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಗೆ ಹೋಗಿ ವಾನರರ ನಾಯಕ ಸುಗ್ರೀವಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿದರು. ಅಂದರೆ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿ ಜಟಾಯುವಿನ ಸ್ಥಳವು ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯ ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕಿಗೆ ಇರುವ ಸಾಧ್ಯತ ಇದೆ. ಆದರೆ ಜಟಾಯುವು ರಾವಣನನ್ನು ಎದುರಿಸಿದ ಸ್ಥಳವೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಜಟಿಂಗ ರಾಮೇಶ್ವರವು ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಹಂಪಿ-ಆನೆಗೊಂದಿ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಇದೆ. ಆದರೆ ಈ ವ್ಯತ್ಯಾಸಕ್ಕೆ ಒಂದು ಸಮಾಧಾನವನ್ನು ಹೇಳಬಹುದು. ಜಟಾಯುವಿನ ಜನರು ತಮ್ಮ ನಾಯಕನ ಸಾಹಸದ ಕಥೆಯನ್ನು ಬಳುವಳಿಯಾಗಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಮೂಲ ಪ್ರದೇಶದಿಂದ ಕ್ರಮೇಣ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಪ್ರದೇಶಗಳಿಗೆ ಹೋಗಿರಬಹುದು. ಅಂಥ ಒಂದು ಪ್ರದೇಶ ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರವೂ ಆಗಿರಬಹುದು. ಈ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೇ ಮೌರ್ಯಕಾಲದ ಹಿಂದಿನ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕುರುಹುಗಳು ಈ ಜನರದ್ದಾಗಿದ್ದರೆ ಜಟಾಯುವಿನ ನೈಜಕಥೆ ಇನ್ನೂ ಹಿಂದಿನದು. ಅಂದರೆ ನೂತನ ಶಿಲಾಯುಗ ಕಾಲದ್ದಿರಬಹುದೆಂದು ಊಹಿಸಬಹುದು.

ಕಿಷ್ಕಿಂಧೆಯೆಂದು ನಂಬಲಾದ ಹಂಪಿ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ವಾನರರು, ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರದ ಜಟಾಯುವಿನ ಜನರು ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನ ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳುಳ್ಳವರಾಗಿದ್ದು ಉದಾತ್ತ ನೈತಿಕ ಮೌಲ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಳ್ಳಲು ಪ್ರಯತ್ನಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಸೂರ್ಯ ವಂಶಸ್ಥರಾದ ದಶರಥ ರಾಮನಿಂದ ಪ್ರಭಾವಿತರಾದವರು ಮತ್ತು ಇವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಗೌರವಗಳನ್ನಿಟ್ಟುಕೊಂಡವರು. ಮೌರ್ಯ ಚಕ್ರವರ್ತಿ ಅಶೋಕನು ಪ್ರಯತ್ನಪೂರ್ವಕವಾಗಿ ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೆಲವೊಂದು ನೀತಿ ನಿಯಮಗಳ ಬೋಧನೆ ಮೂಲಕ ಜನರಲ್ಲಿ ಅನುಷ್ಠಾನಕ್ಕೆ ಬರುವಂತೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಯತ್ನವು ಹಿಂದಿನ ಸಾಮಾಜಿಕ ಸಂದರ್ಭವನ್ನು ನೆನಪಿಗೆ ತರುತ್ತದೆ.

ಮೇಲಿನ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆಯಿಂದ ಜಟಿಂಗರಾಮೇಶ್ವರ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿಯ ಕಥೆಯು ಕೇವಲ ಕಾಲ್ಪನಿಕವಾಗಿಯೂ ಭೌಗೋಳಿಕವಾಗಿಯೂ ಅಸಂಬದ್ಧವಾಗಿ ಕಾಣುವುದಿಲ್ಲ. ಇದರಲ್ಲಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಅಂಶವು ಅಡಗಿವೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಮತ್ತು ಈ ಕಥೆಗೂ ಇಲ್ಲಿಯ ಪುರಾತತ್ವ ಅವಶೇಷಗಳಿಗೂ ಅಸ್ಪಷ್ಟ ಸಂಬಂಧವಿದೆಯೆಂದು ತೋರುತ್ತದೆ. ಈ ಸಾಧ್ಯಾಸಾಧ್ಯತೆಗಳನ್ನು ಗಮನದಲ್ಲಿಟ್ಟುಕೊಂಡು ಈ ಪ್ರದೇಶದಲ್ಲಿ ಕೂಲಂಕಷ ಅನ್ವೇಷಣೆಯನ್ನು ದೊಡ್ಡ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತೃತ ಉತ್ಖನನವನ್ನು ಕೈಗೊಳ್ಳುವುದು ಅವಶ್ಯ. ○